

A KETTŐS VÉGTELEN

SÍK SÁNDOR VÁLOGATOTT MUNKÁI

Tudós, költő, szerzetes és nevelő: miben volt legnagyobb Sík Sándor? Nem kisebbítem tán egyéb érdemeit, ha azt hiszem, hogy tanárként, a katedrán és a szeminárium szobájában volt a leginkább hatással a magyar kultúrára. Nem csak annak a kis közösségnek a szellemi útmutatójaként, amely a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma néven beírta nevét a magyar művelődéstörténetbe, nem csak Szerb Antal és Radnóti Miklós elkötelező erejű mestereként, hanem későbbi, szerényebb tehetségeket kibocsátó tanárnemzedékek oktatójaként is.

S most két szerény kivitelű (sőt őszintén szólva: az Egyetemi Nyomdához méltatlan tipográfiájú és gondozású) kötetben itt van előttem életművének foglalatja, melyet Kardos Klárának, Sík szegedi tanszéke egykori munkatársának közreműködésével Rónay György szerkesztett. A bevezető tanulmány is Rónay műve, s a maga nemében kitűnő, már csak tárgyilagossága miatt is, mellyel nem palástolja Sík költészetének gyöngéit, sőt szeplőit. A cím — Sík lírájának gyakori motívumából — a költő és a tudós kettős, az isteni és az emberi végtelen vonzásában, ihletésében született alkotásaira utal. Második kötete tisztán pasztorális jellegű: konferenciászövegeket és a lelkiélet köréből való tanulmányokat közöl. Az első adja válogatott verseit, *Az égigérő torony* című drámáját és irodalmi tanulmányainak javát.

Már a fősorolásból is kitetszik, hogy meglehetősen vegyes anyagú könyvek ezek. A szerkesztők nem tisztázták, hogy a Sík művelte valamennyi műfajból adnak-e válogatást, vagy inkább az eddig kötetbe nem gyűjtött írásokat teszik közkinccsé. Hiszen pl. *Az égigérő torony* előtt — amint a második kötet végén található bibliográfia is mutatja — vagy nyolc drámai műve született, s némelyike nem rosszabb, mint *Az égigérő torony*, mely nyilván eddigi kiadatlanlansága miatt került a válogatott művek közé. Láttam 1943. december elején a szegedi színházban, Both Béla rendezésében, Vinkler László díszleteivel, főszerepekben Ladányi Ferencsel, Szegedi Szabó Istvánnal és Petur Ilkával. Frissen voltam Sík tanítványa, szerettem őt, érthetően törekedtem megértésére, de nem sikerült. Ahogyan, most utánanézttem, alig is fejtették meg értelmét a szegedi színikritikusok, köztük a *Délvidéki Szemle* tudós méltatója sem. Bábel tornyát pl. a civilizáció szimbólumának hitték, holott a fasizmust kívánta illusztrálni. Valamennyien meglehetősen leegyszerűsítve, vulgarizálva látták jelképrendszerét. Elolvasva több részletszépséget lát benne a mai olvasó is, de zavarja éppen a túl sok jelkép és a sok reminiscencia. A *Tragédia* egyiptomi színe, a *Csongor és Tünde* három vándora elnyomhatatlanul betör a műbe, s a külön-külön érthető szimbólumokat együttes hatásukban összekuszálja. A sok bölcs, emberi és tömör szépséggel megfogalmazott gondolat nem válik egyértelmű tanulássá és művészi élménnyé. A tudós e műben, mint Sík életművének, így verseinek is jó részében, a művész fölé kerekedik.

Rónay a költőnek mintegy tucatnyi verseskötetéből alapos rostával válogatott. Ő sem tagadja, hogy Karinthy metsző kritikájának, mellyel a fiatal költőt fogadta, igaza volt; Sík ekkori költészete olyan, mintha mindegyik verse megannyi cserkészinduló volna; Ady és a *Nyugat* lírájával szemben dacosan hangoztatott „egészséges kurjantás”, „tobzódó túlság”: a „diadalmas világnézet” jegyében a valóság komorságáról megfelelő retorika uralkodik költeményeiben. Nekrológiájában megírtam s most is úgy látom: szegedi korszakától, s minden bizonnyal éppen a Szegedi Fiatalokkal való találkozásából születtek higgadtabb, érettebb, emberibb alkotásai, majd ezek egyszerűsödtek még tovább a főlzabadosulás után született „őszikékben”, az *Őszi fecske* (1958) és az *Aldás* (1963) legszebb verseiben. Szegedre jöve tele egybeesett a gazdasági válság kezdetével: nyilván nem véletlenül nyílt rá ekkor a szeme a magyar valóságra, és fordult lassan szembe az egykor magától értődően szolgált keresztény-nemzeti kurzussal.

Irodalmi tanulmányai jórészt a katolikus irodalom problémáit, a magyar költők Isten-élményét, a vallásos gondolat irodalmi szerepét vizsgálják. Tényeivel

aligha is lehet vitázni, legfőljebb hangsúlyaival. Kedves költői a katolikus Vörösmarty (Babitsnak is legkedvesebb magyar elődje) és a kálvinista, de józanul realista Arany, akit ars poeticájában is példaképének vall (*Családfa*). Minket közelebből a Móra Ferenc költészetéről szóló, ezt a rokonszenves, de nem túlságosan jelentős lírát beleérzéssel és elfogulatlanul értékelő tanulmánya és a József Attiláról írott három esszéje érdekel. Ő jegyzi föl a nem lényegtelen életrajzi mozzanatot is: József Attila, Sík ajánlatára, Szegeden, nála akart 1936-ban doktórálni ritmikaelméleti tárgyú dolgozattal. „Nagy örömmre szolgálna — mondta neki a professzor —, ha annak alapján doktorrá avathatnák, és így a szegedi egyetem mintegy jóvá tehetné azt a fájdalmat, amelyet okozott neki.” Ha valaki kételkednék ezeknek az utólagos, már nem ellenőrizhető szavaknak igazában, üsse föl a minap megjelent *Mártír írók antológiájá*-ban a Mészáros Zoltánról szóló fejezetet: a pesti egyetemről kizárt, a Csillagbörtönből nemrég szabadult kommunista fiatalembert ugyancsak kész volt szigorlatra bocsátani Szegeden. Kár, hogy a Tömörkényről és Juhász Gyuláról kötetek elé készült, de önállóan is megálló bevezető tanulmányait a válogatás mellőzte.

Embernek volt Sík Sándor a legnagyobb. Legszebb versei közül való, amelyben a valóság, az élet, a szépség elsőbbségét panteisztikus hittel vállalja meg:

*Ó, Istenem, ha az én árva bodza-sípom
Egy századrészét el tudná füttyülni annak,
Amit te mondtál énnekem magadról
Egy parasztdal egyetlenegy sorában!*

(Bocsásd meg)

Két kezemen megszámlolhatóm Sík Sándor költői életművének maradandó, a magyar lírából ki nem téphető darabjait. De Juhász Gyula egyik aforizmájában azt mondja: „A legtöbb költő azért ír egy életen át, hogy egy verssel halhatatlanná lehessen.” Sík Sándornak ez sikerült. (*Ecclesia Szövetkezet 1969.*)

PÉTER LÁSZLÓ

NAGY DEZSŐ: SZÁNTÓ KOVÁCS JÁNOS

Szántó Kovács János pályafutásának jó néhány részlete, éppen a lelkes helytörténészek jóvoltából — ha kicsit amatőr szinten is — már eddig is ismert volt. Régi jogos igény, hogy elkészüljön egy teljes, igényes életrajzi feldolgozás. Nagy Dezső könyvében az újat és az eddig is ismert részletek összefogását egyaránt megtalálja az érdeklődő. A fenti várakozásnak e munka mégsem felelhet meg valójában. Az érthetetlenül mindössze ötszáz példányban megjelent kiadvány, mely rotaprint eljárással készült és nem került könyvforgalomba sem, nehezen teszi lehetővé, hogy a nagyközönség is megismerhesse. Ez viszont nem a szerző hibája. Nagy Dezső munkája a jelenlegi terjedelemben is feltétlenül megérdemelte volna, hogy kiadását komolyabb fórum is pártfogolja.

Nagy Dezső munkájának fő érdeme egy minden eddiginél teljesebb, új részekkel kiegészített Szántó Kovács-kép felvázolása. Az eddig leginkább ismert rész maga az 1894-es zendülés és az azt követő per volt, ahol Szántó Kovács János öntudatos, bátor magatartásával a későbbi mozgalom példaképévé vált. Nagy Dezső könyve most feltárja Szántó Kovács korábbi és későbbi pályafutásának eseményeit is. Nem kisebb erénye művének a gazdag néprajzi forrásanyag felhasználása. A szerző széles néprajzi ismeretei révén, a személyes és mások által összegyűjtött gazdag hagyomány, dal, költészeti anyag felhasználásával a mai ember számára is közelebb hozta, teljesebbé tette számunkra Szántó Kovács János rokonszenves alakját.

A szerző nem feledkezett meg arról sem, hogy Szántó Kovács cselekvéseinek, jelképesen tragikus pályafutásának egyéni és társadalmi indítékait számba vegye.